

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 124. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-palladius01val-shoot-idm140153319583232/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

foretaget. Af Tilføjelserne i den oprindelige Ordinans og af Tillægsartiklerne og Kongebrevet er Oversættelserne derimod nye.

III.

Den latinske Ordinans, som blev underskrevet i September 1537, blev ikke den, der fik endelig Lovskraft. Paa Herredagen i Odense i Juni 1539 vedtoges forskellige Ændringer og Udvidelser (se Engelstofts Afh. S. 388 ff), og disse føjedes ikke til den latinske Ordinans, men til den danske Oversættelse heraf, som vi kender fra Udg. 1539. Saaledes blev den endelige Kirkelov, den saakaldte „rette Ordinans“ vedtaget i dansk ikke i latinsk Form, men dens Virkeomraade indskrænkedes rigtignok ogsaa til Kongeriget, den blev ikke som den latinske en Lov fælles for alle Kongens Riger og Lande. Af denne Ordinans findes i Fyens Stifts-Arkiv en Afskrift, der er fidimeret af Rektor og Professorer ved Universitetet 27. Aug. 1540 (Engelstoft, anf. Skr. S. 391, Rørdam, Danske Kirkelove I, 133), mens det ældste bevarede Tryk først er fra 1542. Forholdet mellem Oversættelsen i denne Udgave (fra 1542) og Oversættelsen i Udgaven 1539 er et ganske lignende som mellem denne sidste og Oversættelsen i det bevarede Udkast: Ordinansen i Udg. 1542, „den rette Ordinans“, følger i det hele ordret Udg. 1539, hvor ikke reelle Forandringer har nødvendiggjort Tilføjelser. Dog — ligesom i Udg. 1539 — findes ogsaa Ændringer af formel Art, udelukkende gjorte for at forbedre Sproget. Men det er hverken mange eller væsentlige.

Nogle Exempler vil belyse dette Forhold.

Stykket om at være varsom i Prædikenvalg og Prædikenform (anf. S. 168), der ikke findes i det oprindelige Udkast, fik Lovskraft nøjagtig i den Form, hvori det findes i Udg. 1539; Begyndelsen af Stykket lyder her:

Hulleke wij oc her wille haftue paamindte/ att de were worlige/
oc for ald ting see seg wel for/ naar de tale om gudz ewige forsiun¹

¹ Lat. *de Prædestinatione*.

om den christelige frihed/ eller om saadane andre troens articler/ som langt oc wiidt offuergaa menneskelig forstand/ vdi huilcke articke menneskelig skiel lader seg ocsaa ledtelig forarge¹.

I Udg. 1542 lyder det tilsvarende Stykke:

Huicke wy oc her wille haffue paaminte/ at de wære waarlige/ oc for alle ting see seg wel fore/ naar de tale om Guds euige forsiun/ Om den Christelige frihed/ eller om andre saadanne troens articler/ som langt oc wiet offuergaa menneskelig forstand/ vdi huilcke articke menneskelig skiel lader seg ocsaa lettelig forarge.

Ikke eet Ord er her forandret. Og dette gælder ogsaa, hvor Udg. 1539 har en meget fri Oversættelse. Saaledes i Overskriften nf. S. 167, L. 26, der heller intet tilsvarende har i det oprindelige Udkast. Den lyder:

Her wille wij nu fortælle nogle synderlige articler/ til huilke mand/ som til oprindelige wdflud/ maa vdi predicken haffue synderlig tilfluct/ att talen ey maa hiid oc diid huige/ oc haffue huercken hoffuet eller hale/

Hertil svarer i Udg. 1542:

Her wille Wy nu fortælle nogle synderlige Article/ til huilcke mand (som til oprindelig wdflød) maa vdi predicken haffue besonderlig tilfluct/ att talen ey skal hid oc did wige/ oc haffue huercken hoffuid eller hale.

Men den latinske Ordinans har:

Hic oportet/ ut loci quidam præcipui constituentur/ ad quos inter concionandum tanquam ad fontes recurratur/ ne vaga et suis legibus soluta huc illuc vacillet oratio.

Ogsaa hvor Ordinansudg. 1539 følger Udkastet og ikke den latinske Ordinans, stemmer Udg. 1542 med Oversættelsen i Udg. 1539, som det ses af de ovenfor anførte Exempler.

Der er derfor ikke den ringeste Tvivl om, at samme Oversættelse, som er trykt i Udg. 1539, har været Grundlag for den reviderede Ordinans af 14. Juni 1539. Men denne sidste er jo langt fra en uændret Kopi af hin. Som omtalt findes der en Del reelle Ændringer². Saaledes er f. Ex. Stykket om Gejstlighedens Privilegier, der slet ikke fandtes i Udkastet, ganske omredigeret, hvad

¹ Lat. *in quibus etiam caro facile scandalizatur.*

² For disses Vedkommende kan i det hele henvises til Engelstofts Afhdl. S. 388 f.

en Sammenligning mellem Udg. nf. S. 208 og det tilsvarende Stykke i Udg. af den rette Ordinans, Danske Kirkelove I, S. 98, vil vise. Ogsaa det følgende Stykke om Tiende er fuldstændig ændret. Men foruden disse og andre reelle Ændringer findes en Del formelle. Som Exempel paa disse kan vi sammenligne Kapitlet om Prædiken (nf. S. 178) med det tilsvarende Stykke i Udg. 1542 (Kirkelove I, 60).

Udg. 1539, nf. S. 178, L. 18: *som ett gadz ord ... skulle de siget fram*, men Udg. 1542: *som et Guds Ord/ oc fram-siget*; nf. sst. L. 25: *huad hannem sielff løster*, men Udg. 1542: *huad hannom lyster sielff*; nf. sst. L. 27: *mz klare ord/ saa at mand forstaar hannem*, men Udg. 1542: *med klare oc welforstandige ord*; nf. sst. L. 28: *holde seg vdaff alle honde skiendzeler*, men Udg. 1542: *affholde seg fra allehaande skiendsel*; nf. sst. L. 29: *saa at han iaa ingen rører wed naffn*, men Udg. 1542: *Saa at hand ingen rører wed naffn*; nf. sst. L. 32: *Icke skall hand heller hadskelig lade ilde paa Papisterne/ med minde end han der om paa-mindes/ oc deris onde exempel esker sodant*, men Udg. 1542: *Icke skal hand helder hadskelig lade ilde paa Papisterne, med mindre end hand der til trengis aff paamindelse oc exempel*¹; nf. S. 179, L. 5: *syn rette fremfart*, men Udg. 1542: *sin rette fremgang* o. s. v.

At den trykte Udgave af 1539 ikke har været direkte Grundlag for „den rette Ordinans“, vil en Sammenligning af Oversættelsen af Kongebrevet i de to Udgaver vise. Oversættelsen af Kongebrevet i Udg. 1542 er nemlig saa forskellig fra Oversættelsen i Udg. 1539 — uden at Afvigelserne betegne nogen Art af Forbedringer, — saa den eneste Forklaring er den, at Forfatterne til den rette Ordinans har benyttet en Oversættelse, som vel i det hele stemte med Oversættelsen i Udg. 1539, men hvor Kongebrevet indeholdt væsentlige Forskelligheder herfra.

Dog er de to Oversættelser af Kongebrevet ingenlunde,

¹ Dette svarer til Lat.: *Nec odiose in papistas/ nisi ubi id admonitio et exemplum exigiti/ inuehatur.*

som Engelstoft lader formode (anf. Skr. S. 387), uafhængige af hinanden; tvertimod kan man sige med Sikkerhed, at de har fælles Kilde; thi mangfoldige Steder, hvor Oversættelserne afviger fra den latinske Grundtext, stemmer de indbyrdes overens. Nogle Exempler herpaa skal anføres: Udg. 1539, nf. S. 160, L. 4: *mz naade frid oc lycke aff gud* = Udg. 1542: *mett naade, fred oc lycke aff gud*, men Sætningen mangler i Latinen; nf. sst. L. 28—29: *at mand skal wide oss icke at haffue werit sielffraadige eller fremfusinde her vdi* = Udg. 1542: *Att mand skall wiide oss icke att haffue werid sielff raadige eller framfusinde her vdi*, men Lat: *ut sciatis non temere*. Nf. sst. S. 161, L. 18: *oc haffue dog taget seg sielff och syn egen nytte wore* = Udg. 1542: *oc dog alligeuel haffue taget seg sielff oc syn eygen nytte ware*, men Lat: *et ventrem et mammona coluerunt*. Nf. S. 162, L. 25 efter „lerdom“ har Lat. *num sit verum Euangelium*; denne Sætning mangler baade i Udg. 1539 og i Udg. 1542. Nf. S. 163, L. 8 staar: *onyttige Prestetider* = Udg. 1542: *wnøttige prestatider*, men Lat: *murmura horarum canonicarum*. Ikke sjældent gengives ét latinsk Ord ved samme Tautologi i Udg. 1539 og i Udg. 1542, f. Ex. nf. S. 162, L. 25: *wor dom oc sigelse* = Udg. 1542: *wor dom oc sigelse*, men Lat: *nostram sententiam*; nf. S. 164, L. 10: *krenckes oc offuertredes* = Udg. 1542: *krenckes oc offuertredis*, men Lat: *violari*.

Men Exempler findes ogsaa paa, at Udg. 1542, der i det hele er mere ordrig end Udg. 1539, har Tautologi, hvor Udg. 1539 har Enkeltord, saaledes nf. S. 160, L. 8 *regere*, men Udg. 1542: *styre oc regere*; nf. sst., L. 12: *lob*, men Udg. 1542: *tack oc loff*, eller nf. sst., L. 9: *deft helste wij vilde*, men Udg. 1542: *wor aller ypperste oc største willie oc begiering*¹.

Til Slut skal endnu anføres en Sætning, der paa éngang viser, at Udg. 1539 og Udg. 1542 har benyttet samme Grundlag, og at den sidste ikke har haft den første som direkte Kilde.

I den lat. Ord. staar i Kongebrevet: *Pro hoc Euangelio gloriae Dei Antichristiana factio reddidit nobis doctrinas*

¹ Lat. *nihil prius in uoitis erat*.

dæmoniorum/ in hypocrisi/ id est/ maxima religionis specie docentium vel prædicantium mendacium . . . Altsaa: „For dette Euangelium til Guds Ære har Antikristens Sekt givet os Djævlens Lærdomme, der i Hyckleri, d. v. s. under det fuldstændigste Skin af Religion, lære eller prædike Løgn“; dette oversættes i Udg. 1539 (nf. S. 163, L. 1: *Men for dette Euangelio/ aff huilcket Gud prises oc æres/ haffuer det Antichristelige Parti foet oss Diefflsens lerdøme, som lære oc prædicke løgn under skremteri/ saa att hun drabelig siunes at vere en sand gudz tienste/*. Oversættelsen i Udg. 1542 svarer Ord for Ord til denne mærkelige Oversættelse i Udg. 1539, kun har Udg. 1542 det forvanskede *som lærer at prædicke*, hvor Udg. 1539 har det rigtige *som lære oc prædicke*; dette sidste kan da ikke være direkte Grundlag for hint.

Vi kan nu overse Afhængigheds-Forholdet mellem de forskellige Ordinans-Redaktioner. Det kan ifølge den foregaaende Redegørelse fremstilles saaledes:

- A, det latinske Udkast fra Foraaret 1537.
(Tabt.)
- B, den samtidige danske Oversættelse heraf.
(Orig. i Rigsarkivet. Udg. i Kirkehist. Saml. I.)
- C, den latinske Ordinans af 2. Sept. 1537.
(Orig. paa d. Kgl. Bibl. Udg. af Gram 1737.)
- D, den samtidige Oversættelse heraf, med ordret Benyttelse af B.
(Tabt.)
- E, Optræk af D i Udgaven 1539.
(Orig. paa d. Kgl. Bibl. Udg. nf. S. 159—235.)
- F, den endelige danske Ordinans af 14. Juni 1539, med ordret Benyttelse af D. (Orig. fra 1542 paa d. Kgl. Bibl. Udg. i Danske Kirkelove I.)

Saaledes har vi ikke i den latinske Ordinans, men i den danske Oversættelse, som nedenfor udgives, det nærmeste Grundlag for den endelige Ordinans.

IV.

Tohundredaarsdagen efter at den latinske Kirkeordinans var udgaaet fra Trykken, d. 13. Dec. 1737, fremlagde Adam